

Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Sosyodemografik Özelliklerinin Etik Duyarlılık Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi

The Effect of Sociodemographic Characteristics of Senior Nursing Students on Ethical Sensitivity

Emel KÜLEKÇİ¹, Sibel YILMAZ ŞAHİN², Emine İYİGÜN³

ÖZET

AMAÇ: Çalışmanın amacı, hemşirelik son sınıf öğrencilerinin etik duyarlılıklarını incelemektir.

GEREÇ VE YÖNTEM: Bu araştırma tanımlayıcı tipte bir araştırma olup, Ankara ilinde bulunan bir devlet üniversitesinin son sınıfında öğrenim gören 92 son sınıf hemşirelik öğrencileri ile yapılmıştır. Bu araştırma 2017-2018 Eğitim ve Öğretim yılının bahar döneminde yürütülmüştür. Verilerin toplanmasında öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini içeren veri toplama formu ve "Öğrenci Hemşireler İçin Uyarlanmış Etik Duyarlılık Ölçeği" kullanılmıştır.

BULGULAR: Çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık anketi toplam puan ortalamasının $4,89 \pm 0,4$ olduğu saptanmıştır. Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri açısından Öğrenci Hemşireler İçin Uyarlanmış Etik Duyarlılık Ölçeği toplam puanları açısından istatistiksel yönden anlamlı bir fark bulunamazken; sosyodemografik özellikler ile "Yardımsızlık", "Uzman Bilgisine Başvurma" "Kişiler Arası Oryantasyon" ve "Etik Anlam Oluşturma" alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p < 0,05$).

SONUÇ: Araştırma sonucunda, hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık düzeyleri nötr olarak belirlenmiştir. Etik problemlerin tanınması, çözümlerinin sağlanabilmesi ve hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılığın artırılması için lisans eğitimi sırasında verilen etik dersi müfredatının güçlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Etik, Etik duyarlılık, Hemşirelik, Hemşirelik öğrencileri.

ABSTRACT

AIM: The aim of the study is to examine the ethical sensitivities of senior nursing students.

MATERIAL AND METHOD: This research is a descriptive study and was conducted with 92 senior nursing students studying at a state university in Ankara. The study was conducted in the spring term of the 2017-2018 academic year. is descriptive. A data collection form including the sociodemographic characteristics of the students and the "Modified Moral Sensitivity Questionnaire for Student Nurses" were used.

RESULTS: In the study, it was determined that the total mean score of the ethical sensitivity questionnaire of nursing students was 4.89 ± 0.4 . While no statistically significant difference was found in terms of the total scores of the Modified Moral Sensitivity Questionnaire for Student Nurses in terms of sociodemographic characteristics of senior nursing students; it was determined that there was a statistically significant difference between the sociodemographic characteristics of senior nursing students and mean scores of the sub-dimensions of "Beneficence", "Experiencing Ethical Dilemmas", "Interpersonal Orientation" and "Creating Ethical Meaning" ($p < 0.05$).

CONCLUSION: As a result of the research, the ethical sensitivity levels of nursing students were determined as neutral. It is recommended to strengthen the ethics course curriculum given during undergraduate education in order to recognize ethical problems, provide solutions and increase ethical sensitivity of nursing students.

Keywords: Ethics, Ethical sensitivity, Nursing, Nursing students.

¹Yüksek İhtisas Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Ankara, Türkiye

²Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Hemşirelik Fakültesi, İstanbul, Türkiye

³Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Hemşirelik Fakültesi, Ankara, Türkiye

Makale Geliş Tarihi / Submitted: Kasım 2021 / November 2021

Makale Kabul Tarihi / Accepted: Aralık 2021 / December 2021

Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Emel KÜLEKÇİ

Adres: Yüksek İhtisas Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Karakaya Mahallesi, Bağlum

Bulvarı No:1, 06291, Keçiören, Ankara, Türkiye

Telefon: +90 506 271 2760

E-posta: emelkulekci@yiu.edu.tr

Yazar Bilgileri / Author Information:

Emel KÜLEKÇİ 0000-0001-8035-8982, emelkulekci@yiu.edu.tr

Sibel YILMAZ ŞAHİN: 0000-0003-2589-9756, sibelyilmaz.sahin@sbu.edu.tr

Emine İYİGÜN : 0000-0002-6452-372X, emine.iygun@sbu.edu.tr

GİRİŞ

Etik, yapılan eylemler üzerinde düşünme becerisi olarak tanımlanmaktadır.¹ Bir başka tanıma ise ahlaki değerler felsefesidir.² Etik, insan ilişkilerinde temel olan değerleri, ahlak çerçevesinde iyi-kötü, doğru-yanlış olarak niteleyen bir felsefe dalı olarak hemşirelik mesleğinde önem taşımaktadır.^{3,4}

Hemşireleri ortak bir çatı altında toplamayı hedefleyen Uluslararası Hemşirelik Örgütü geliştirdiği etik kodlar ile hemşirelerin ahlaki olarak nasıl davrandıklarını ve mesleki yükümlülüklerini yerine getirirken nasıl karar vermeleri gerektiğini özetlemektedir. Hemşireler için etik kodlar, özerklik, adalet ve eşitlik ilkesi, zarar vermeme ve yararlılık ilkesi, bireye saygı ilkesi mahremiyet ve sır saklama ilkesi olarak tanımlanmaktadır.⁵

Hemşirelerin etik kararlar verebilmeleri ve etik düşünme yeteneklerinin gelişmesi için etik duyarlılık düzeylerinin yüksek olması gerekmektedir.^{6,7} Etik duyarlılık, etik sorunları ayırt edebilme yeteneği olarak tanımlanmakta olup, etik sorunu tanımayı, bireylerin içinde bulunduğu savunmasız duruma karşı bağlamsal ve sezgisel bir anlayış göstermeyi, birey adına alınan kararların etik sonuçları konusunda fikir sahibi olmayı içermektedir.^{8,9} Literatürde etik duyarlılığın, insan sağlığı ile ilgili etik değerlerin bilinmesiyle başladığı belirtilmektedir.¹⁰ Ayrıca, bireylerin etik duyarlılıklarının eğitimle birlikte geliştirilebileceği ve mesleğinin etik kodlarına uygun davranarak bu sürecin devam ettirilebileceği bildirilmektedir.¹¹⁻¹³ Bunun için etik eğitimi, etik sorunlarla başa çıkmada, karar verme sürecinde ve mesleki kimliğin kazanılmasında önemli rol oynamaktadır.¹⁴

Literatürde, hemşirelerin sıkça etik sorunlarla karşılaştığı belirtilmektedir. Bu etik sorunlar, bilgilendirilmiş onam alma, ekip üyelerinin tedavi konusunda farklı yaklaşımlarda bulunması, hasta mahremiyeti, küretaj uygulaması, sınırlı kaynakların adaletli paylaşılması, bağımlı hasta bakımı, narkotik ilaç uygulaması ve hemşireler arasında etik dışı tutumlar vb. olarak sıralanmaktadır.¹⁵ Yoğun bakım ünitelerinde ise bilgilendirme onamı alma, kaynakları adaletli paylaşma, yaşam desteği başlatma ve sonlandırma en çok etik karar vermeyi gerektiren konular arasında sayılmaktadır.¹⁶ Hemşirelerin karşılaştıkları bu etik sorunları tanıması ve çözümlenebilmesi için, etik problemi fark edebilme becerisi olarak tanımlanan etik duyarlılıklarının gelişmiş olması gerekir.¹³ Etik duyarlılığı gelişmiş hemşire, hastaların gereksinimlerine duyarlı, sözel olan ve olmayan davranışları yorumlayabilen ve farkındalığı artmış profesyonel bir bakım vericidir.¹⁷ Günümüzde etik duyarlılığı gelişmiş hemşirelere ihtiyaç duyulmaktadır ve etik eğitimin temel amacı, etik duyarlılığı yüksek hemşireler yetiştirmektir.^{18,19} Literatürde etik duyarlılığın yaş, cinsiyet ve eğitim gibi faktörlerden etkilendiğini bildiren çalışmalara rastlanmakta olup, sosyodemografik özelliklerin etik duyarlılığı etkilemediğini bildiren çalışmalar da yer almaktadır.^{17,20-23} Etik duyarlılığın geliştirilmesi için etik duyarlılığı etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmanın amacı, hemşirelik son sınıf öğrencilerin etik duyarlılık düzeylerini incelemektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tasarımı

Araştırma, tanımlayıcı türde yapılmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma, Ankara ilinde bulunan bir devlet üniversitesinin hemşirelik yüksek okulunda yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu çalışma, Ankara ilinde bir devlet üniversitesinin hemşirelik yüksek okulunda öğrenim gören son sınıf öğrenciler ile 2017-2018 yılları arasında yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini 120 son sınıf hemşirelik öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem sayısı, Cohen'in örneklem yaklaşımı (evreni bilinen) kullanılarak 92 olarak hesaplanmıştır (%95 güven aralığında; tablo değeri 1,96, $\alpha=0,05$; $d=0,05$, $p=0,50$ ve $q=0,5$ kabul edilerek örneklem büyüklüğü hesaplanmıştır) ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 92 son sınıf hemşirelik öğrencisi (%76,6) ile araştırma tamamlanmıştır.²⁴

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanmasında, "Sosyodemografik Veri Toplama Formu" ve "Öğrenci Hemşireler İçin Uyarlanmış Etik Duyarlılık Ölçeği (ÖHIUEDÖ)" kullanılmıştır. Hemşirelik Yüksekokulu son sınıf öğrencileri eğitim-öğretim yılının bahar dönemi sonunda klinik uygulamalarını tamamladıktan sonra araştırmaya davet edilmişlerdir. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilere gerekli açıklamalar yapıp yazılı onamları alındıktan sonra anketler öğrencilere dağıtılmış, doldurmaları için süre tanınmış, yaklaşık 15-20 dk sonra araştırmacılar tarafından formlar geri toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Sosyodemografik Veri Toplama Formu:

Verilerin toplanmasında; yaş, kardeş sayısı, aile tipi, en uzun süre yaşadığı yer, hemşirelik mesleğini kendi kararıyla seçme durumu, etik ile ilgili görüşleri, bilimsel ve sosyal etkinliklere katılma durumunu ortaya koyan literatür^{10,25,26} doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan 15 soruya yer verilmiştir.

Öğrenci Hemşireler İçin Uyarlanmış Etik Duyarlılık Ölçeği (ÖHIUEDÖ):

Bu ölçek, 2010 yılında Kim Lutzen tarafından, Psikiyatri kliniğinde çalışan hemşirelerin etik duyarlılığını ölçmek amacıyla geliştirilmiş, Comrie tarafından 2012 yılında öğrenci hemşirelerin etik duyarlılıklarını ölçmek için uyarlanmıştır.⁷ ¹⁸ Ülkemizde ölçeğe ait güvenilirlik ve geçerlik çalışması Yılmaz Şahin ve ark. tarafından 2015 yılında yapılmıştır. Anket, 30 madde ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Anketin "Uzman Bilgisine Başvurma", "Modifiye Özerklik", "Yardımsızlık", "Etik İnklem Deneyimlemek", "Kişiler Arası Oryantasyon", "Etik Anlam Oluşturma" olmak üzere 6 tane alt boyutu bulunmaktadır. Likert ölçeğinde 1 ve 7 arasında puanlama yapılan ölçekte; "7 puan" tamamen katılıyorum yönünde yüksek duyarlılığı ifade ederken, "1 puan" hiç katılmıyorum yönünde düşük duyarlılığı ortaya koymaktadır. Ölçekten alınan toplam puan yükseldikçe etik duyarlılık düzeyleri de yükselmektedir. Etik duyarlılık puan ortalamaları 3,1'in altında önemsiz, 4,9-3,1 arasında nötr, 5,8-5 arasında önemli, 7-5,9 arasında çok önemli olarak değerlendirilmektedir.²⁵ Ölçeğin orijinalinde Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı çalışmada 0,73 olarak saptanmıştır. Bu çalışmada ÖHIUEDÖ Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,83 olarak tespit edilmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler istatistiksel analizleri IBM SPSS, Version 22.0. Programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Verilerin istatistiksel analizinde, tanımlayıcı istatistiklerden ortalama \pm standart sapma ($X \pm SS$), minimum maksimum (Min.-Max.), sayı (n) ve yüzde (%) değerleri kullanılmıştır. Veriler normal dağılıma uygunlukları açısından Kolmogorov-Smirnov normallik testi ile değerlendirilmiştir. Gruplar arası ortalamalarda normal dağılıma uymayan iki gruplu değişkenler için Mann Whitney U Testi, ikiden fazla gruplu değişkenler için Kruskal Wallis Testi kullanılmıştır. Ayrıca yapılan tüm analiz sonuçlarında istatistiksel fark için $p < 0,05$ kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yürütülebilmesi için Ankara Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik onay (Karar No:18/25, Tarih: 06.02.2018), ayrıca çalışmanın gerçekleştirildiği hemşirelik yüksekokulu yönetiminden yazılı izin alınmıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan son sınıf hemşirelik öğrencilerine çalışmanın amacı açıklanmış; isteklilik, gönüllülük ilkesi doğrultusunda bilgilendirilmiş ve yazılı onamları alınmıştır. Araştırmanın tüm aşamalarında "Helsinki Bildirgesi Prensipleri" nin maddeleri göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın bir kurumda ve belirli tarihler arasında yapılmış olması araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Çalışmanın bu nedenle tüm hemşirelik öğrencilerine genellenmesi uygun değildir.

BULGULAR

Hemşirelik Öğrencilerinin Sosyodemografik Özellikleri:

Araştırma sonucu elde edilen veriler değerlendirildiğinde; öğrencilerin yaşlarının 21-23 arasında değiştiği ve yaş ortalamalarının $21,68 \pm 0,5$ olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri incelendiğinde %40,2'sinin bir kardeşi olduğu, çoğunluğunun çekirdek aile yapısında (%94,6) olduğu ve %39,1'inin en uzun süre şehirde yaşadığı belirlenmiştir. Aynı zamanda öğrencilerin çoğunluğunun sosyal (%95,7) ve bilimsel etkinliklere (%71,7) katıldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin %83,7'si hemşireliği kendi özgür kararları ile tercih ettiklerini bildirmiştir

Tablo 1

Sosyodemografik Özellikler	Sayı(n)	Yüzd(%)
Kardeş Sayısı		
Yok	2	2,20
1	37	40,30
2	33	35,90
3 ve üzeri	20	21,70
Aile Tipi		
Çekirdek aile	87	94,60
Annebaba ayrı	1	1,10
Geniş aile	4	4,30
En uzun süre yaşadığı yer		
Köy	10	10,90
İlçe	20	21,70
Şehir	36	39,00
Büyükşehir	26	38,30
Sosyal etkinliklere katılım		
Evet	88	95,70
Hayır	4	4,30
Bilimsel etkinliklere katılım		
Evet	66	71,70
Hayır	26	28,30
Hemşirelik mesleğini kendi karar ile seçme durumu		
Evet	77	83,70
Hayır	15	16,30

Hemşirelik Öğrencilerinin Etik Sorularına Verdikleri Yanıtlar:

Tablo 2'de öğrencilerin etik eğitimi ve karşılaşılan etik sorunlara ilişkin görüşleri incelendiğinde; %43,5'inin etik dersini yetersiz gördüğü ve yetersiz görenlerin en çok klinik uygulama (%57,5) açısından yetersizlik hissettikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin %58,7'sinin etik sorun ile karşılaştığı ve bu öğrencilerin de en çok "Modifiye Özerklik" ve "Bireye Saygı İlkesi" (%59,2) ile ilgili etik sorunla karşılaştığı saptanmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlasının (%59,8) karşılaştıkları etik sorunu yönetebilme düşüncesine sahip olduğu görülmüştür. Etik sorunlarının yönetiminde en yetersiz hissedilen alanın ise etik sorunu çözemediğinde nereye danışacağını bilememe (%54) konusunda yaşadıkları saptanmıştır

Tablo 2

Etik Soruları	Sayı(n)	Yüzd(%)
Etik eğitimi yeterli bulma durumu		
Evet	52	56,60
Hayır	40	43,60
Etik dersini hangi açıdan yetersiz gördüğü		
Teorik ders saati	6	15
Teorik ders içeriği	7	17,60
Grup çalışması	8	20
Klinik uygulama	23	57,60
Etik sorunla karşılaşma durumu		
Evet	54	58,00
Hayır	38	41,00
Karşılaşılan etik sorunun sıklığı (n)		
Özerklik ve bireye saygı	32	59,00
Zarar vermeme ve yararlılık	6	11,00
Adalet ve eşitlik	25	46,00
Mahremiyet ve sır saklama	26	48,00
Etik sorunun yönetebilme düşüncesi		
Evet	55	59,80
Hayır	37	40,00
Etik sorunların yönetimindeki yeterlilik		
Etik sorunları bilme	5	13,60
Etik sorunları tanıma	9	24,00
Etik sorun ile ilkeyi ilişkilendirme	7	18,00
Etik sorunlara çözüm üretme	10	27
Etik sorunları çözme	5	13,60
Etik sorunu çözemediğinde nereye danışacağını bilememe	20	54

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir. Yüzde ile mısır noktası ile ayrılmıştır.

Etik Duyarlılık Anketi Alt Boyutları ve Toplam Puan Ortalamaları:

Çalışmada ÖHUEDÖ'nden alınan toplam puan ortalamasının nötr düzeyde (4,89±0,4) olduğu saptanmıştır. Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde; "Kişilerarası Oryantasyon" alt boyutundan alınan puan ortalamasının 5,79±0,6 ile en yüksek (önemli düzey) olduğu, "Etik İkleme Deneyimlemek" alt boyutundan alınan puan ortalamasının ise 3,18±1,0 ile en düşük (nötr düzey) olduğu belirlenmiştir

Tablo 3

Etik Duyarlılık Anketi ve Alt Boyu	Ort±SS	Min	Max
Kişiler arası oryantasyon	5,79±0,6	4	7
Etik anlam oluşturma	5,21±0,6	3	6,67
Uzman bilgisine başvurma	5,09±0,6	2,67	7
Modifiye özerklik	4,81±0,6	2,20	6,60
Yardımseverlik	4,50±0,6	3	6,25
Etik ikileme deneyimlemek	3,18±1,0	1	5,67
Etik duyarlılık anketi toplam puan ort	4,89±0,6	3,60	5,93

Ort Ortalama, SS: Standart Sapma, Min: Minimum, Max: Maksimum

Öğrencilerin Demografik Özelliklerinin Etik Duyarlılık Anketi ve Alt Boyutları Toplam Puan Ortalamaları ile Karşılaştırılması:

Tablo 4'te

Demografik Özellikler	Kişiler Arası Oryantasyon	Etik İkleme Deneyimleme	Yardımseverlik	Etik Anlam Oluşturma	Modifiye Özerklik	Uzman Bilgisine Başvurma	Toplam Etik Duyarlılık
Yaş							
21+	5,88±0,11	3,30±0,19	4,68±0,11	5,15±0,13	4,78±0,13	5,28±0,13	4,97±0,06
22+	5,72±0,09	3,11±0,13	4,43±0,10	5,24±0,07	4,83±0,11	4,95±0,11	4,85±0,06
23+	6,16±0,08	3,11±0,55	4,00±0,12	5,22±0,22	4,80±0,20	5,88±0,22	4,87±0,01
Test, P	χ ² : 2,047, P: 3,59	χ ² : 3,352, P: 839	χ ² : 6,530, P: 0,038*	χ ² : 1,67, P: 920	χ ² : 414, P: 813	χ ² : 7,274, P: 582	χ ² : 1,083, P: 582
Kardeş Sayısı							
Yok	6,50	3,33±1,00	5,18±0,68	5,50±0,33	4,20±1,00	4,83±0,16	5,78±0,01
1	5,67±0,11	3,00±0,15	4,34±0,10	5,27±0,09	4,83±0,13	5,18±0,14	4,83±0,07
2	5,89±0,10	3,14±0,17	4,56±0,13	5,23±0,10	4,78±0,12	5,08±0,16	4,92±0,07
3 ve üzeri	5,78±0,17	3,56±0,26	4,66±0,17	5,02±0,17	4,90±0,21	4,98±0,15	4,93±0,12
Test, P	χ ² : 4,152, P: 246	χ ² : 3,916, P: 271	χ ² : 4,107, P: 250	χ ² : 1,706, P: 636	χ ² : 1,242, P: 743	χ ² : 1,624, P: 654	χ ² : 2,493, P: 477
Aile Tipi							
Çekirdek aile	5,80±0,07	3,18±0,11	4,49±0,08	5,23±0,06	4,82±0,08	5,09±0,09	4,90±0,05
Anne-baba ayrı	5,25	2,00	4,88	5,50	3,80	4,00	4,57
Geniş aile	5,75±0,40	3,50±0,31	4,62±0,15	4,62±0,63	4,95±0,12	5,33±0,43	4,88±0,21
Test, P	χ ² : 860, P: 651	χ ² : 2,457, P: 293	χ ² : 1,060, P: 588	χ ² : 1,447, P: 485	χ ² : 1,824, P: 402	χ ² : 2,070, P: 355	χ ² : 1,055, P: 590
En uzun süre yaşadığı yer							
Köy	5,57±0,17	3,60±0,30	4,70±0,20	4,96±0,33	5,00±0,07	5,13±0,34	4,91±0,13
İlçe	5,85±0,14	3,30±0,19	4,50±0,15	5,10±0,14	4,75±0,18	4,98±0,13	4,87±0,87
Şehir	5,86±0,11	3,15±0,19	4,46±0,13	5,29±0,08	4,85±0,14	5,19±0,14	4,92±0,84
Büyükşehir	5,74±0,15	2,96±0,17	4,50±0,14	5,28±0,11	4,73±0,16	5,03±0,18	4,86±0,09
Test, P	χ ² : 1,537, P: 674	χ ² : 3,127, P: 372	χ ² : 820, P: 845	χ ² : 1,448, P: 694	χ ² : 1,311, P: 726	χ ² : 1,742, P: 628	χ ² : 675, P: 879
Sosyal etkinliklere katılım							
Evet	5,79±0,07	3,21±0,11	4,49±0,08	5,19±0,06	4,82±0,08	5,10±0,09	4,89±0,04
Hayır	5,81±0,32	3,50±0,31	4,75±0,28	5,50±0,24	4,65±0,28	4,91±0,43	4,93±0,21
Test, P	Z: -0,996, P: 923	Z: -1,549, P: 121	Z: -873, P: 383	Z: -990, P: 322	Z: -433, P: 665	Z: -396, P: 692	Z: -0,109, P: 985
Bilimsel etkinliklere katılım							
Evet	5,86±0,08	3,10±0,13	4,57±0,09	5,20±0,07	4,80±0,10	5,11±0,10	4,92±0,05
Hayır	5,62±0,14	3,88±0,18	4,34±0,11	5,23±0,13	4,84±0,13	5,05±0,17	4,83±0,08
Test, P	Z: -1,238, P: 181	Z: -1,116, P: 265	Z: -1,191, P: 234	Z: -0,48, P: 962	Z: -239, P: 811	Z: -101, P: 920	Z: -694, P: 488
Hemşirelik mesleğini kendi kararı ile seçme durumu							
Evet	5,88±0,07	3,17±0,12	4,47±0,08	5,27±0,07	4,80±0,09	5,20±0,09	4,92±0,05
Hayır	5,35±0,16	3,22±0,24	4,70±0,20	4,90±0,14	4,85±0,21	4,53±0,21	4,75±0,14
Test, P	χ ² : 2,944, P: 903	χ ² : -1,175, P: 861	χ ² : 4,706, P: 307	χ ² : 2,271, P: 923	χ ² : -2,60, P: 795	χ ² : -2,925, P: 142	χ ² : -1,470, P: 142
Etik eğitimi yeterli bulma durumu							
Evet	5,84±0,09	3,09±0,14	4,43±0,10	5,24±0,09	4,85±0,11	5,26±0,12	4,90±0,06
Hayır	5,73±0,11	3,29±0,16	4,60±0,11	5,16±0,09	4,77±0,13	4,88±0,12	4,88±0,07
Test, P	Z: -693, P: 488	Z: -744, P: 457	Z: -1,476, P: 140	Z: -645, P: 519	Z: -340, P: 734	Z: -1,965, P: 155	Z: -0,12, P: 991
Etik sorunla karşılaşma durumu							
Evet	5,71±0,09	3,24±0,13	4,50±0,09	5,18±0,09	4,76±0,10	4,97±0,12	4,85±0,06
Hayır	5,90±0,10	3,08±0,17	4,50±0,12	5,25±0,09	4,88±0,14	5,27±0,12	4,94±0,07
Test, P	Z: -1,296, P: 195	Z: -821, P: 412	Z: -485, P: 628	Z: -462, P: 644	Z: -756, P: 449	Z: -1,421, P: 155	Z: -456, P: 648
Etik sorunların yönetebilme düşüncesi							
Evet	5,81±0,09	3,10±0,14	4,40±0,09	5,27±0,08	4,82±0,11	5,09±0,12	4,88±0,06
Hayır	5,77±0,11	3,28±0,16	4,60±0,11	5,11±0,10	4,79±0,11	5,10±0,12	4,91±0,07
Test, P	Z: -224, P: 823	Z: -512, P: 608	Z: -1,361, P: 174	Z: -980, P: 327	Z: -640, P: 522	Z: -109, P: 914	Z: -159, P: 873

Z: Mann Whitney U Testi, χ²: Kruskal Wallis Testi

hemşirelik son sınıf öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri açısından etik duyarlılıkları arasındaki fark görülmektedir. Tablo incelendiğinde hemşirelik öğrencilerinin yaşları arasında etik duyarlılık ölçeğinin "Uzman Bilgisine Başvurma" ve "Yardımseverlik" alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bunun yanında hemşirelik mesleğini kendi kararı ile seçen öğrenciler ile kendi kararıyla seçmeyen öğrencilerin etik duyarlılık ölçeği alt boyutlarından "Etik Anlam Oluşturma", "Kişiler Arası Oryantasyon" ve "Uzman Bilgisine Başvurma" alt boyut puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda aldığı etik eğitimi yeterli bulan öğrenciler ile yeterli bulmayan öğrencilerin etik duyarlılık ölçeği "Uzman Bilgisine Başvurma" alt boyut puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada hemşirelik son sınıf öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri ile ÖHUEDÖ toplam puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yoktur (p>0,05).

TARTIŞMA

Sağlık bakım hizmeti verilen tüm kurum ve kuruluşlarda etik problemlerle sık sık karşılaşmaktadır ve sağlık bakım hizmeti sunan sağlık personelinin, özellikle hemşirelerin etik problemlere karşı duyarlı olması son derece önemlidir. Hemşireler karşılaştıkları etik problemler karşısında etik ilkelere uygun doğrultuda kararlar alabilmelidir.^{27,28} Literatürde, etik duyarlılığı yüksek olan hemşirelerin verdikleri bakımın kalitesinin artmasına bağlı olarak hasta ve kurum memnuniyetinin de arttığını bildiren çalışmalar bulunmaktadır.^{29,30} Bu bağlamda, hemşirelerin, etik duyarlılık sahibi olmaları ve etik duyarlılık düzeylerinin yükseltilmesi için öğrencilik yıllarından başlayarak etik eğitimi almaları ve etik duyarlılıklarının düzenli aralıklarla değerlendirilmesi önemlidir. Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerinin etik duyarlılık düzeyleri üzerine etkisi incelenen bu çalışmada, öğrencilerin etik duyarlılık düzeylerinin nötr düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılıklarının nötr düzeyde olduğunu bildiren çalışmalar bulunurken, farklı olarak etik duyarlılık düzeylerinin yüksek, orta ve düşük olduğunu bildiren çalışmalar da yer almaktadır.^{6,8,18,19,21,23,31-43} Yapılan çalışmalarda hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılıklarının farklı düzeyde olması, araştırmaların yapıldığı örneklerde hemşirelik eğitim müfredatlarının ve öğrencilerin kültürel özelliklerin farklılığından kaynaklanıyor olabilir.

Çalışmamızda öğrencilerin etik duyarlılıkları, ölçeği alt boyutları düzeyinde incelendiğinde, "Kişiler Arası Oryantasyon" alt boyutu puan ortalamalarının ÖHIUEDÖ alt boyut puan ortalamaları arasında en yüksek olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin bu alt boyuttaki duyarlılıkları ölçek değerlendirmesine göre önemli düzeyde nitelendirilmektedir. Literatürde, hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılıklarını inceleyen çalışmalarda da; bu araştırma bulgularına benzer şekilde ÖHIUEDÖ alt boyut puanları arasında en yüksek puanın "Kişiler Arası Oryantasyon" alt boyutunda alındığı bildirilmiştir.^{6,8,18,19,21,23,31-36,38} "Kişiler Arası Oryantasyon"; hemşire ve hasta arasında güven ilişkisi kurmak ve hastaya gereksinimleri doğrultusunda yardımcı olmak amacıyla çözüm arayışında bulunmak olarak tanımlanmaktadır.²⁵ Bu sonuç neticesinde hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulama sırasında hastalarının ihtiyaçlarına karşı duyarlı davrandıkları ve çözüm arayışında hasta ile birlikte hareket etme eğiliminde oldukları değerlendirilmektedir.

Çalışmamızda öğrencilerin etik duyarlılıkları, ölçek alt boyutları düzeyinde incelendiğinde Öğrencilerin "Etik İkilem Deneyimlemek" alt boyutu toplam puan ortalamasının ise ÖHIUEDÖ alt boyut puan ortalamaları arasında en düşük puana sahip olduğu bulunmuş ve nötr düzeyde olarak değerlendirilmiştir. Literatürde ÖHIUEDÖ alt boyut puanları arasında en düşük puanın "Etik İkilem Deneyimlemek" alt boyutunda olduğunu bildiren benzer çalışmalar olduğu görülmektedir.^{8,18,31-33,38,42} Comrie, etik ikilemin korku, endişe ve yetersizlik hissedildiğinde ortaya çıktığını, üstesinden gelebilmek için duygusal olarak profesyonel bir tavır sergilemelerinin gerekliliğini vurgulamıştır. Elde edilen sonucun literatürdeki çalışmalarla benzerlik göstermesi, hemşirelik öğrencilerinin mesleki tecrübelerinin az olmasından ve klinikte karar verici konumda bulunmamlarından kaynaklanıyor olabilir.

Literatürde öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinin etik duyarlılıkları üzerine etkisini inceleyen çalışmalarda; cinsiyetin, okuduğu sınıfın, mesleği isteyerek seçmenin, sosyal ve bilimsel etkinliklere aktif olarak katılmanın etik duyarlılığı olumlu yönde etkileyen değişkenler olduğu bildirilmiştir.^{19,34,37} Bu çalışmada hemşirelik son sınıf öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri açısından etik duyarlılıkları arasında fark saptanmazken yaş, hemşirelik mesleğini kendi kararı ile seçme ve etik eğitimi yeterli bulma durumu ile bazı ÖHIUEDÖ alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır. Buna göre hemşirelik öğrencilerinin yaşları arasında etik duyarlılık ölçeğinin "Yardımsızlık" ve "Uzman Bilgisine Başvurma" alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu, bunun yanında hemşirelik mesleğini kendi kararı ile seçen öğrenciler ile kendi kararıyla seçmeyen öğrencilerin etik duyarlılık ölçeği alt boyutlarından "Etik Anlam Oluşturma", "Kişiler Arası Oryantasyon" ve "Uzman Bilgisine Başvurma" alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu, aynı zamanda aldığı etik eğitimi yeterli bulan öğrenciler ile yeterli bulmayan öğrencilerin etik duyarlılık ölçeği "Uzman Bilgisine Başvurma" alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde, Çiftçi ve ark.nın yaptığı çalışmada da hemşirelik mesleğini kendi kararı ile seçenler ve etik eğitimi yeterli bulanlarda sırasıyla "Kişiler Arası Oryantasyon" ve "Uzman Bilgisine Başvurma" alt boyut puanları yüksek bulunmuştur.³¹ Öğrencilerin kendi istekleriyle hemşirelik mesleğini seçmeleri, hastalar ile sağlıklı iletişim kurduklarını, etik değerlere önem verdiklerini ve kararsız kaldıklarında çözüm arayışına başvurduklarını düşündürmektedir.

Bu çalışma bulguları ile literatürde ÖHIUEDÖ ile etik duyarlılığı inceleyen çalışmalarda ölçek alt boyut puanlarından alınan en yüksek ve en düşük puanların bulunduğu alt boyutun benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Aynı zamanda bazı sosyodemografik özelliklerin de etik duyarlılığı etkilediği saptanmıştır. Ancak etik duyarlılık düzeyini arttıracak değişkenler tam olarak belirlenmemiştir. Ülkemizde etik eğitimi, hemşirelik eğitiminin asgari eğitim koşullarının sağlanmasında yer alan konuların başındadır, ancak etik eğitimi için standart bir uygulama bulunmamaktadır. Bu çalışmada klinikte iki yarıyıl, haftada dört gün klinik uygulama eğitimine çıkmış olan hemşirelik son sınıf öğrencilerinin yarısına yakını (%43,5) aldığı etik eğitimi yeterli bulmadığını bildirmiştir. Etik eğitimi yeterli bulmadığını ifade eden öğrencilerin ise etik eğitimi çoğunlukla klinik uygulama açısından yetersiz bulduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin klinik uygulama sırasında etik sorunla karşılaşmış karşılaşılmadığı sorgulandığında ise %58,7'sinin bir etik sorunla karşılaştığı, karşılaştığı etik sorunun da çoğunlukla "Modifiye Özerklik" ve "Bireye Saygı" etik ilkesiyle ilgili olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin etik sorunları yönetip yönetemeyeceğine ilişkin düşünceleri sorulduğunda çoğu (%59,8) etik sorunu yönetebileceğini düşünürken, etik sorunu yönetemeyeceğini düşünen (%40,2) öğrencilerin çoğunlukla etik sorunu çözemediğine nereye danışacağını bilememe (%54) daha sonra ise etik soruna çözüm üretme (%27) konusunda kendilerini yetersiz hissettikleri belirlenmiştir. İçeriği ve süresi standart olmamakla birlikte bütün hemşirelik öğrencileri etik eğitimi almaktadır, araştırmanın yapıldığı hemşirelik okulunda da etik eğitimi 1. sınıfta verilmekte ve ilerleyen zamanda dersler içinde etik sorunlara ve etik yaklaşımlara yer verilmektedir. Örneğin cerrahi hastalıkları hemşireliği dersi içerisinde cerrahide etik ilkeler ve karşılaşılabilecek etik sorunlara değinilmektedir. Bu çalışmada mezuniyet aşamasına gelmiş son sınıf hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılıkları nötr düzeyde belirlenmiş olup etik duyarlılık düzeylerinin yükseltilmesinde öğrencilerden alınan yanıtlar doğrultusunda klinik uygulama eğitimleri sırasında etik ile ilgili konularda vaka çözümleme çalışmaları yapılması önerilebilir.SONUÇEtik duyarlılık etik sorunu ayırt edebilmede ve çözüme kavuşturmada temel bir unsurdur. Bu çalışmanın sonuçlarına göre hemşirelik son sınıf öğrencilerinin etik duyarlılıklarının nötr düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinin etik duyarlılık toplam puanı üzerinde etkili olmadığı ancak yaşın, hemşirelik mesleğini kendi kararı ile seçmenin ve aldığı etik eğitimi yeterli bulmanın ÖHIUEDÖ'nin "Yardımsızlık" ve "Uzman Bilgisine Başvurma", "Kişiler Arası Oryantasyon" ve "Etik Anlam Oluşturma" alt boyutlarında farklılık gösterdiği saptanmıştır. Bu araştırmada öğrencilerin yarısına yakını etik eğitimi yeterli bulduklarını ve etik eğitimin en çok klinik uygulama açısından yetersiz bulduklarını ifade etmişlerdir.

Elde edilen sonuçlar ve literatür doğrultusunda etik duyarlılığın istenen düzeyde olmadığı görülmektedir. Hemşirelik öğrencilerinde etik duyarlılığın yükseltilmesi için, etik duyarlılığı etkileyen değişkenleri belirlemeye yönelik daha fazla çalışma yapılması, öğrencilerin görüşleri doğrultusunda etik eğitimi klinik uygulama alanında da sürdürülecek uygulamalar ve vaka çözümleme çalışmalarının planlanması önerilmektedir.

Teşekkür

Çalışmada yer alan kişiler arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. Çalışmada yer alan herhangi bir kişi, herhangi bir kurumdan ya da kuruluştan maddi destek sağlanmamıştır.

KAYNAKLAR

- 1.Akbaş M, Tuncer İ, Kadioğlu S. Lisans düzeyindeki hemşirelik okullarında etik eğitimin durumu. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi. 2014; 7(3):206-211.
- 2.Aydoğdu İB, Çobanoğlu N. Tıp etiğinden biyoetiğe ilerlerken biyoetik uzmanı: sorun kümesi mi çözüm mü? Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık. 2009; 21:129-139.
- 3.Cherie A, Mekonen AH, Shimelse T. Introduction to professional nursing and ethics. Addis Ababa University, In collaboration with the Ethiopia Public Health Training Initiative, The Carter Center, the Ethiopia Ministry of Health, and the Ethiopia Ministry of Education, Addis Ababa 2005. 10 Subat 2022'de https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/health/ephti/library/lecture_not es/nursing_students/In_intro_prof_nsg_final.pdf adresinden indirildi.
- 4.Dalcalı B, Şendir M. Hemşirelerin kişisel değerleri ile etik duyarlılıkları arasındaki ilişkinin belirlenmesi. Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi. 2016; 24(1):1-9.
- 5.ICN ICoN. The ICN Code of Ethics for Nurses 2006. 20 Mayıs 2020'de <https://www.icn.ch> adresinden indirildi.
- 6.Gürdoğan EP, Aksoy B, Kınıcı E. Hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılık düzeyleri ve mesleki değerler ile ilişkisi. Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi. 2018; 5(3):147-154.
- 7.Lützen K, Blom T, Ewalds-Kvist B, Winch S. Moral stress, moral climate and

- moral sensitivity among psychiatric professionals. *Nursing Ethics*. 2010; 17(2):213-224.
8. Aykan EB, Fidancı BE, Yıldız D. Hemşirelik öğrencilerinde ahlaki olgunluk ve etik duyarlılığın değerlendirilmesi. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*. 2019; 1(2):84-91.
9. Kızılırmak A. Hemşirelik Öğrencilerinin Etik Duyarlılıkları ile Eleştirel Düşünme Eğilimleri Arasındaki İlişki. *Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2018; 27(3):192-198.
10. Filizöz B, Mesci G, Aşçı A, Bağcıvan E. Hemşirelerde etik duyarlılık: Sivas ili merkez kamu hastanelerinde bir araştırma. *İş Ahlakı Dergisi*. 2015; 8(1):47-66.
11. Borhani F, Abbaszadeh A, Mohsenpour M. Nursing students' understanding of factors influencing ethical sensitivity: a qualitative study. *Iranian journal of nursing and midwifery research*. 2013; 18(4):310.
12. Kim YS, Park JW, You MA, Seo YS, Han SS. Sensitivity to ethical issues confronted by Korean hospital staff nurses. *Nursing ethics*. 2005; 12(6):595-605.
13. Aksu T, Akyol A. İzmir'deki hemşirelerin etik duyarlılıklarının incelenmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics*. 2011; 19(1):16-24.
14. Kurt F, Atay S, Arıkan D. Hemşirelik öğrencilerinin etik karar verebilme düzeyi. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*. 2013; 21(2):79-87.
15. Elçigil A, Bahar Z, Beşer A, ve ark. Hemşirelerin karşılaştıkları etik ikilemlerin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2011; 14(2):52-60.
16. Büyükoçak Ü, Çakırca M. Anestezi ve yoğun bakım ile ilgili etik konular. *Türkiye Klinikleri J Anest Reanim*. 2007; 5:19-30.
17. Ağaçdiken S, Aydoğan A. Hemşirelerde Empatik Beceri ve Etik Duyarlılık İlişkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2017; 6(2):122-129.
18. Comrie RW. An analysis of undergraduate and graduate student nurses' moral sensitivity. *Nurs Ethics*. 2012; 19(1):116-127.
19. Akca NK, Simsek N, Efe Arslan D, Senturk S, Akça D. Moral sensitivity among senior nursing students in Türkiye. *Int J Caring Sci*. 2017; 10(2):103-1039.
20. Başak T, Uzun Ş, Arslan F. Yoğun bakım hemşirelerinin etik duyarlılıklarının incelenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*. 2010; 52(2):76-81.
21. Hançerlioğlu S, Toygar İ, Gül İ. Hemşirelik Öğrencilerinin Etik Duyarlılık Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*. 2020; 28(3):330-336.
22. Firat B, Karataş G, Barut A, Metin G, Sarı D. Acil servis hemşirelerinin etik duyarlılıklarının incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*. 2017; 10(4):229-235.
23. Alan S, Gökyıldız Sürücü Ş, Şenoğlu A, Akça E. Ebelik ve Hemşirelik Öğrencilerinin Etik Duyarlılıklarının İncelenmesi. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2019; 2(2):38-44.
24. Cohen J. *Statistical Power Analysis*. Current Directions in Psychological Science 1992; 1(3):98-101.
25. Yılmaz Sahin S, Iyigun E, Acikel C. Validity and reliability of a Turkish version of the modified moral sensitivity questionnaire for student nurses. *Ethics & Behavior*. 2015; 25(4):351-359.
26. Ası Karakaş S, Şahin Altun Ö, Ekinci M, Olçun Z, Taşkın M. Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri ve Kitap Okuma Alışkanlıkları Arasındaki İlişki. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2016; 19(2).
27. Amiri E, Hossein E, Maryam V, Mohamad AJ, Hossein NA. Relationship between nurses' moral sensitivity and the quality of care. *Nursing ethics*. 2019; 26(4):1265-73.
28. Zhang N, Li J, Xu Z, Gong Z. A latent profile analysis of nurses' moral sensitivity. *Nursing ethics*. 2020; 27(3):855-867.
29. Amiri E, Ebrahimi H, Areshtanab HN, Vahidi M, Jafarabadi MA. The relationship between nurses' moral sensitivity and patients' satisfaction with the care received in the medical wards. *Journal of Caring Sciences*. 2020; 9(2):98-103.
30. Shahvali EA, Mohammadzadeh H, Hazaryan M, Hemmatipour A. Investigating the relationship between nurses' moral sensitivity and patients' satisfaction with the quality of nursing care. *Eurasian Journal of Analytical Chemistry*. 2018; 13(3):7.
31. Ciftci B, Deniz R, Budak Y, Örek M. Examining the Ethical Sensitivity of Nursing Students. *Archives of Health Science and Research*. 2021; 2;8(3):182-188.
32. Büyük ET, Baydın NÜ. Hemşirelik öğrencilerinin etik duyarlılıkları ile kişisel sağlık verilerinin kayıt ve korunmasına yönelik tutumları arasındaki ilişki. *Türkiye Biyoetik Dergisi*. 2020; 7(4):198-210.
33. Kızılırmak A, Calpbiniçi P. The relation between ethical sensitivity and critical thinking disposition of nursing students. *Journal of Health Sciences*. 2018; 27(3):192-198.
34. Doğan P, Tarhan M, Kürklü A. The Relationship Between Individualized Care Perceptions and Moral Sensitivity Levels of Nursing Students. *Journal of Education and Research in Nursing*. 2019; 16(2):119-124.
35. Özgönül ML, Kırca N, Karaçar Y, Bademli K. Öğrenci Hemşirelerde Profesyonel Benlik Kavramı ve Ahlaki Duyarlılık: Tanımlayıcı ve İlişki Arayıcı Çalışma. *Türkiye Biyoetik Dergisi*. 2021; 8(1):25-33.
36. Göçmen Baykara Z, Gündüz CS, Eyüboğlu, G. Hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılıklarının profesyonellik tutum düzeylerine etkisi. *Cukurova Medical Journal* 2019; 44(3):712-722.
37. Caner N, Sezer Efe Y, Erdem E, Başdaş Ö, Bayat M, Yıldırım M. İntörn Hemşirelerde Mesleki Değerler ve Etik Duyarlılık. *Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2019; 28(3):123-128.
38. Şahiner P, Babadağlı B, Ersoy N. The Moral Sensitivity of Nursing and Midwifery Students. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2019; 27-31.
39. Karaca T. Hemşirelik Öğrencilerinin Ahlaki Duyarlılıklarının İncelenmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*. 2018; 24-30.
40. Salar AR, Zare S, Sharifzadeh E. The survey of nursing students' ethical sensitivity". *Biology and Medicine*. 2016; 8(5):1.
41. Kohansal Z, Avaznejad N, Bagherian B, Jahanpour F. Evaluation of moral sensitivity in nursing students of Bushehr University of Medical Sciences in 2016. *Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2018; 11(1):242-252.
42. Borhani F, Abbaszadeh A, Hoseinabadi-Farahani MJ. Moral sensitivity and its dimensions in Iranian nursing students. *Journal of medical ethics and history of medicine*. 2016; 9:19
43. Ahn SH, Yeom HA. Moral sensitivity and critical thinking disposition of nursing students in Korea. *Int J Nurs Pract*. 2014; 20(5):482-489.